

KÖKÉNY ANDREA^{ID}

egyetemi adjunktus

Szegedi Tudományegyetem

Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar

Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék

e-mail: akokeny23@gmail.com

Ültetvényesek és kigazdák a Texasi Köztársaságban – A német bevándorlók első kolóniái

Texas korai történetével kapcsolatban jól ismert, hogy először a spanyol korona fennhatósága alá tartozott, majd 1821-től a függetlenné vált Mexikó része volt. Az első amerikai vállalkozó, Stephen F. Austin (1793–1836) 1821-ben kapott engedélyt arra, hogy hazájából bevándorlókat telepítsen a tartományba. Ettől kezdve az őslakos indián és a hiszpan népesség mellett fokozatosan az amerikai került többségbe a régióban.¹ Az eltérő gazdasági és politikai érdekek, valamint Antonio López de Santa Anna (1794–1876) mexikói elnök központosító politikája végül Texas elszakadásához vezetett. 1836. március 2-án a Washington-on-the-Brazosban összegyűlt küldöttek kinyilvánították függetlenségüket, melyet több véres ütközetet követően meg is védtek.² 1836. április 21-én a texasiak serege a San Jacinto folyó mellett legyőzte a mexikói kormány csapatait, és foglyul ejtette Santa Annát. Ebben a helyzetben a mexikói elnök kénytelen volt elismerni Texas különválását, és megalakult a Texasi Köztársaság.³

A függetlenségi háború alatt és után még több amerikai költözött át a szomszédos területekről gazdasági lehetőségeket keresve, és az európai bevándorlók száma

^{ID} orcid.org/0000-0003-3301-126X

¹ Texas korai történetéről, a Texasi Köztársaság megalakulásáról, Stephen F. Austin életéről és tevékenységéről lásd Weber, David J.: *The Mexican Frontier, 1821–1846. The American Southwest under Mexico*. Albuquerque, 1982. 158–178., 245–255.; Meinig, Donald William: *The Shaping of America. A Geographical Perspective on 500 Years of History. Vol. 2, Continental America, 1800–1867*. New Haven – London, 1993. 37–40., 135–142.; Cantrell, Gregg: *Stephen F. Austin, Empresario of Texas*. New Haven – London, 1999.

² „*The Texas Declaration of Independence*”, *March 2, 1836*. In: Wallace, Ernest – Vigness, David M. (eds.): *Documents of Texas History*. Austin, 1963. 98–99.

³ „*The Treaty of Velasco*”, *May 14, 1836*. In: Wallace–Vigness (eds.): *Documents of Texas History*, 117–118.; Fehrenbach, Theodore Reed: *Lone Star. A History of Texas and the Texans*. New York, 1968. 241.

is fokozatosan növekedett. Közülük a legjelentősebb a németek csoportja volt.⁴ A jelen írás célja az, hogy a texasi német kolóniák alapításának és megszervezésének korai időszakát bemutassa, és közösségeik, gazdasági tevékenységük jellegzetességeit elhelyezze Texas 19. századi történetében. A rabszolगतartó ültetvényes gazdálkodás kiterjedésének és vele párhuzamosan a kis- és közepes birtokon folyó, részben amerikai, részben európai telepesek vállalkozásainak elemzésével Sipos József Tanár Úr emléke előtt szeretnék tisztelegni.

A német kivándorlás elindításában kulcsszerepet játszott Johann Friedrich Ernst (1796–1848). Az alsó-szászországi Oldenburg közelében született. Tízennyolc évesen katonának állt, harcolt Napóleon ellen, és 1819-ben szerelt le. Ezután Oldenburg postahivatalában kezdett dolgozni, majd 1829-ben feleségével és öt gyermekével váratlanul Amerikába utazott. Egyes vádak szerint jelentős összeget tulajdonított el a postahivatal kasszájából, ő azonban ezt tagadta.⁵ Eredetileg Missouriban kívánt letelepedni, de amikor New Yorkból New Orleans felé tartott, és megtudta, hogy Stephen Austin texasi kolóniáján olcsón nagy mennyiségű földhöz lehet jutni,⁶ úgy döntött, hogy birtokadományért folyamodik Austinhoz. 1831-ben egy *league*, vagyis közel kétezer hektár földet kapott Texas északnyugati részén, és megalapította Industry városát. 1832 februárjában tapasztalatairól hosszú levélben számolt be német barátainak, és ez az ún. „amerikai levél” sokakhoz eljutott, akik közül többen is a kivándorlás mellett döntöttek. Ernst szinte csak pozitívumokról írt, ami még vonzóbbá tette a vidéket. Texas éghajlatát Dél-Itáliához és Sziciliához hasonlította, és hangsúlyozta, hogy a termékeny földek, a vadakban, halakban gazdag területek csak arra várnak, hogy a szorgalmas német telepesek kiaknázzák a lehetőségeket. Azt is hozzátette, hogy nem kell adót fizetni, a birtokért pedig csupán a földmérés illetékét kell leróni.⁷

Ernst biztatására sokan keltek útra, ő pedig szállást és egyéb segítséget adott Texasba érkező honfitársainak. Egy évtized alatt számos földművelő közösség jött létre Ernst birtokának közelében. Az amerikai telepesektől eltérően, akik közül sokan egyedül keltek útra, vagy épp a törvény elől menekültek, a németek eleve

⁴ Az 1850-es évekre az állam népességének 5%-át alkották, és arányuk a 19. század folyamán hasonló maradt.

⁵ Dunt, Detlef: *Journey to Texas, 1833*. Ed. by Kearney, James C. – Bentzen, Geir, transl. Saustrup, Austin, 2015. 9.

⁶ Az amerikai vállalkozó ún. *empresario* szerződést kötött a mexikói kormánnyal, melynek értelmében egy családfő 1 *league* = 4428 *acre*, vagyis 1798 hektár földet kaphatott, s csupán a birtokadomány bejegyzéséért kellett némi illetéket fizetnie. „*The Coahuila – Texas State Colonization Law*”, *March 24, 1825*. Article 8, 9, 12, 32. In: Wallace–Vigness (eds.): *Documents of Texas History*, 49–50.; Cantrell: *Stephen F. Austin*, 124.

⁷ A földszerzés feltételeit a mexikói Kongresszus szabályozta. „*Permit and Conditions for Colonization*”, *November 23, 1821*. In: Barker, Eugene C.: *The Austin Papers*. Vol. 1. Washington – Austin, 1924. 435.; „*The National Colonization Law*”, *August 18, 1824*. In: Wallace–Vigness (eds.): *Documents of Texas History*, 48.

kisebb csoportokban indultak el, és egymás közelében telepedtek le, megőrizve etnikai sajátosságukat, különállásukat.

A mexikói korszakban jellemző ún. *empresario* rendszer, melynek révén hivatalosan földhöz lehetett jutni Texasban, 1836, a Texasi Köztársaság létrejötte után is fennmaradt. A kormány legtöbbször egy ügynököt bízott meg a telepesek kiválasztásával, a földbirtokok elosztásával és a kolóniák megszervezésével. A függetlenség kivívását követően az első sikeres *empresario*, aki európai telepesek számára alapított kolóniát Texasban, a francia származású bankár és diplomata, Henri de Castro (1786–1865) volt. 1838-tól kezdve Sam Houston (1793–1863), a Texasi Köztársaság első elnöke megbízásából próbált meg Franciaországban kölcsönt szerezni a fiatal állam számára. Ezenkívül konzuli megbízást kapott, és támogatta az európai bevándorlást új hazájába. 1844 szeptemberében Texas északkeleti részén megalapította Castroville városát. Elsősorban a Rajna felső folyása mentén toborzott telepeseket, és három év alatt több mint kétezer, többségében német ajkú földműves érkezett Texasba Elzász, Baden-Württemberg és Svájc területéről. Nagyrészt katolikusok voltak, és szoros kapcsolatot alakítottak ki a közelükben lévő német településekkel. Bár fokozatosan „amerikaivá” lettek, identitásukat máig megőrizték.⁸

Johann Friedrich Ernst és Henri de Castro indította el a német betelepülést Texas területére, de sokkal jelentősebb volt az a vállalkozás, melyet német nemesek egy csoportja szervezett meg az 1840-es évek közepén. Ekkorra már egyre több információ jutott el a német területekre Texasról levelek, úti beszámolók és regények útján, így a régió népszerűsége egyre nőtt. Az egyik legismertebb útleírás Detlef Dunt *Utazás Texasba (Reise nach Texas nebst Nachrichten von diesem Lande: fuer Deutsche, welche nach Amerika zu gehen beabsichtigen)* című, 1834-ben megjelent könyve volt.⁹ Szerzője, Detlef Thomas Friedrich Jordt (1793–?) (a Detlef Dunt nevet csak írói névként használta) olvasta Friedrich Ernst „amerikai levelét”, és úgy döntött, maga is ellátogat Texasba. 1833 májusában érkezett meg, és öt hónap alatt bejárta a vidéket San Felipe de Austintól egészen Industry városáig, ahol néhány napot Ernsttel és családjával töltött. Részletes leírást készített a tájról, az éghajlatról, a növény- és állatvilágról, valamint az ott élő emberekről. Jordt a dán fennhatóság alatt álló Holstein tartományban született, majd családjával Oldenburgba költözött, így megfigyelései során gyakran tett összehasonlításokat az ott lévő gazdasági és társadalmi viszonyok és a Texasban tapasztaltak között. Könyve elején megjelentette Ernst levelét, a végén pedig leszögezte, hogy tapasztalatai minden részletében megerősítették az abban leírtakat.¹⁰ Maga is bátorította a németeket a kivándorlásra, s művében különböző praktikus tanácsokat is adott számukra a letelepedéssel és gazdálkodással kapcsolatban.¹¹

⁸ Meinig: *The Shaping of America*, 141.; Fehrenbach: *Lone Star*, 290.; Connor, Seymour V.: *Texas. A History*. Arlington Heights, Ill. 1972. 173.

⁹ Dunt: *Reise nach Texas*. Detlef munkájának magyar címe: *Utazás Texasba hírekkel ebből az országból: azoknak a németeknek, akik Amerikába szándékoznak menni*.

¹⁰ Dunt: *Journey to Texas, 1833*, 14.

¹¹ Dunt: *Journey to Texas, 1833*, 17.

Más volt a műfaja Charles Sealsfield (1793–1864) *Kabinkönyv (Das Kajütenbuch, oder Nationale Charakteristiken)* című, 1841-ben megjelent írásának, mivel ez történelmi regény volt a Texasi Köztársaság létrejöttéről.¹² Szerzője Morvaországban született, és Detlef Dunsthoz hasonlóan a Charles Sealsfield csak írói álneve volt, eredetileg Carl Anton Postlnak hívták. Először 1822-ben járt Amerikában, majd 1827-ben. Művében ő is a bőségesen rendelkezésre álló szabad földterületet ajánlotta honfitársai figyelmébe, s emelkedett hangon írt a fiatal köztársaságban tapasztalható lehetőségekről és a szabadságjogok gyakorlásának nagyszerűségéről, így még több vállalkozó kedvű németet vonzott Texasba.¹³

Minden bizonnyal ismerték Friedrich Ernst levelét és az előbb említett könyveket is azok a német nemesek, akik közül huszonegyen különleges vállalkozásba kezdtek. 1842. április 20-án a Mainz közelében lévő Biebrich városában megalapították a *Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Egyesületet (Verein zum Schutze duetscher Einwanderer in Texas* vagy röviden *Adelsverein*) azzal a céllal, hogy minél több német telepes kivándorlását szervezzék meg Amerikába. Részben filantróp, részben üzleti vállalkozás volt ez. Szerettek volna a német földművesek helyzetén változtatni azért, hogy megszervezzék a kivándorlásukat Texasba, és úgy gondolták, ezzel egyben a német ipar számára is új piacokat tudnak teremteni a tengerentúlon, s így fellendíthetik a külkereskedelmet is. A Texasi Köztársaság mellett főként három érv szólt. Legfőbb vonzerejét kedvező éghajlata és termékeny talaja jelentette. A másik pozitívum a kereskedelmi lehetőségekben rejlett, hiszen az Egyesült Államoktól és az amerikai kontinens más országaitól eltérően itt alacsonyak voltak a vámok. Az *Egyesület* tagjai azt is remélték, hogy a német telepesek növekvő számuk és sikeres gazdasági tevékenységük révén befolyásra tehetnek szert a fiatal köztársaságban.¹⁴

1842 májusában ezért két megbízottjukat Texasba küldték azzal a feladattal, hogy térképezzék fel a területet, gyűjtsenek róla információt, és vásároljanak földet a leendő kivándorlók számára. A küldöttek felkeresték Sam Houstont, akit egy 1842 februárjában elfogadott törvény elnöki hivatalából adóóan felruházott azzal a joggal, hogy birtokot adományozzon olyan személyeknek, akik szerződésben vállalták, hogy telepeseket visznek a vidékre.¹⁵ Mivel azonban az elnök által ajánlott terület a határvidéken lett volna, a megbízottak nem akarták kockáztatni, hogy összetűzésekre kerüljön sor az ott élő indián törzsekkel. 1843 januárjában ezért

¹² Sealsfield, Charles: *Das Kajütenbuch, oder Nationale Charakteristiken*. 1841. Magyarul: *Kabinkönyv, avagy nemzeti jellemzők*.

¹³ Charles Sealsfield tevékenységéről, texasi tapasztalatairól és regénye hatásáról lásd Berczeli-Nemcsényi Alex: *Texas a 19. század elején egy német-amerikai író szemével*. In: Dávid Benjámin – Kiss Gábor Ferenc – Lengyel Ádám (szerk.): „Sapere Aude”. A Szegedi Történelemhallgatók Egyesületének második konferenciája tanulmánykötete. Szeged, 2021. 39–49.

¹⁴ Fehrenbach: *Lone Star*, 292. Az *Adelsverein* alapításának körülményeiről és céljairól lásd Berczeli-Nemcsényi Alex: *Új élet az Újvilágban? Német emigrációs társaságok a 19. század első felében*. In: Bíró Gyöngyvér – Mohai Aletta (szerk.): Móra Akadémia Szakkollégiumi Tanulmánykötet: Móra Ferenc Szakkollégium Évkönyve. Szeged, 2020. 147–161.

¹⁵ Fehrenbach: *Lone Star*, 283–284.

végül Friedrich Ernst német településének közelében vásároltak egy *league* földet, és elnevezték Nassau Farmnak.¹⁶

Ahogy azonban az sok esetben megtörtént az amerikai telepesek nyugati terjeszkedése során, a területre korábbi egyezmények alapján mások is igényt formáltak. Ráadásul az *Egyesület* megbízottai ezenkívül egy olyan birtok kolonizációs jogát vásárolták meg egy földspekulánstól, Alexander Bourgeois d’Orvanne-tól, melyre annak szerződése már jóval korábban lejárt. Így amikor 1844. március 25-én sor került a *Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Egyesület* részvénytársaságként történő hivatalos bejegyzésére, az ténylegesen nem rendelkezett birtokkal Texasban. Ez azonban csak akkor derült ki, amikor az *Egyesület* új megbízottja, Friedrich Wilhelm Karl, Solms-Braunfels hercege (1812–1875) 1844 júliusában Amerikába érkezett. A harminchárom éves katonatiszt Viktória királynő unokatestvére volt. Kétségtelenül jó szándék vezérelte, de kissé naiv volt, és az arisztokratikus külsőségeket még a határvidéki viszonyok között is megtartotta. Szolgákat, szakácsot és titkárt is vitt magával, és a texasiak furcsán néztek rá, amikor egyenruhában, karddal az oldalán jelent meg körükben.¹⁷ Megérkezését követően sürgősen cselekednie kellett, hiszen az *Egyesület* otthon már több ezer telepest toborzott, akik hajóra is szálltak Amerika felé.

A részvénytársaság alaptőkéje nyolcvanezer dollár volt. Minden családnak 240 dollárt kellett befizetnie, és ezért 320 *acre*, azaz 128 hektár birtokra volt jogosult. Az összeg magában foglalta az átkelés költségét, egy gerendaházat és a földműveléshez szükséges szerszámokat, ezenkívül az *Egyesület* vállalta, hogy élelemmel is ellátja őket mindaddig, míg az első termést be nem takarítják. A telepesek mind ezért cserébe vállalták, hogy 15 *acre*, azaz 6 hektár területet legalább három éven keresztül folyamatosan megművelnek. A szerződés azt is tartalmazta, hogy az *Egyesület* templomot, kórházat, malmot épít, és kialakítja a közműveket is.¹⁸

Solms-Braunfels kapcsolatba került Henry Francis Fisherrel (1805–1867) és Burchard Millerrel, akik még 1842-ben Nyugat-Texasban, a Llano és a Colorado folyó közötti területen fekvő földekre kötöttek szerződést a texasi kormányzattal. Engedélyük ezer bevándorló letelepítésére szólt, mivel azonban a terület a komancs indiánok vadászterületén feküdt, vállalkozásuk kudarcot vallott.¹⁹ Ezekről a részletekről azonban nem tájékoztatták a németeket, akik csak akkor szereztek

¹⁶ Morgenthaler, Jefferson: *The German Settlement of the Texas Hill Country*. Boerne, TX, 2016. 10.

¹⁷ Fehrenbach: *Lone Star*, 293. Solms-Braunfels herceg hazatérése után maga is készített beszámolót Texasról. Lényegre törő, túlzásoktól mentes leírása sok hasznos információval látta el a leendő német telepeseket. Solms-Braunfels, Carl, prince zu: *Texas. Geschildert in Beziehung auf seine geog-raphischen, socialen und übrigen, Verhältnisse, mit besonderer Ruecksicht auf die deutsche Colonisation: Ein Handbuch für Auswanderer nach Texas*. Frankfurt am Main, 1846.

¹⁸ Fehrenbach, *Lone Star*, 292.; Haley, James L: *Texas. An Album of History*. Garden City, NY, 1985. 119–120.; Berczeli-Nemcsényi Alex: *Kivándorlás Texasba – az Adelsverein kézikönyve német bevándorlók részére*. In: Varga Anikó – Virág Nándor (szerk.): *Eötvözet 9. Az Eötvös Loránd Kollégium 9. konferenciáján elhangzott előadások*. Szeged, 2021. 27–37.

¹⁹ Fehrenbach: *Lone Star*, 284., 292.; Nevin, David: *The Texans*. New York, 1975. 161.

tudomást a körülményekről, amikor már aláírták a vételi szerződést. Solms-Braunfels hercege ezenkívül még egy alkalommal kötött megállapodást olyan személyekkel, akik spekulánsnak bizonyultak, mire végül San Antonio közelében két *league*, azaz közel négyezer hektár földhöz jutott, és 1845. március 15-én megalapította New Braunfels városát. A balsikerű földügyletek miatt azonban eddigre már az *Egyesület* anyagi helyzete jelentős mértékben megrendült. Új forrásokra és újabb megbízott kinevezésére volt szükség a vállalkozás életben tartásához.²⁰

Az új megbízott Otfried Hans, Meusebach bárója (1812–1897) lett, aki Solms-Braunfels hercegével ellentétben elhagyta nemesi címét, és Texasban John Meusebachnak nevezte magát. Legfontosabb feladata az óceánon való átkelés után a Mexikói-öböl egyik kis kikötőjében, Indianolában rekedt négyezer német földműves eljuttatása volt a szárazföld belsejében lévő földekre. Elődeivel ellentétben Meusebach sokkal rátermettebbnek bizonyult a feladatra. Bár a telepesek a hosszú út során jelentős veszteségeket szenvedtek a szokatlanul hideg tél, az ellátás szervezetlensége és a zsúfolt táborhelyeken kialakuló járványok miatt, végül eljutottak az *Egyesület* birtokaira, melyeket közben Meusebach további tizenegyezer *acre*, vagyis négy és fél ezer hektár megvásárlásával bővített. New Braunfelstől körülbelül 130 kilométerre északnyugatra 1846 elején Fredericksburg néven létrehozta az *Egyesület* második kolóniáját, 1847-ben pedig további nyolcvan kilométerrel északra Castellt.²¹

Ez a város már a Henry Fishertől és Burchard Millertől 1844-ben megvásárolt birtokon feküdt. Ezért Meusebach felkereste a komancs indiánokat, hogy megállapodást kössön velük. Egy kis lovascsapatot toborzott, mely főleg németekből és mexikóiakból állt, és Lorenzo de Rozas (1773–1850) személyében egy olyan vezetőt választott, akit gyerekkorában elraboltak az indiánok, így megtanulta a nyelvüket, és megismerte a szokásaikat. Segítségével tárgyalásokat kezdtek a komancs indiánok törzsfőnökeivel, és 1845. május 9-én szerződést kötöttek velük. Ennek értelmében lehetővé vált a fehér telepesek beköltözése az *Egyesület* által megvásárolt földekre. Megegyeztek abban is, hogy átengedik egymást a területeiken, és ha bármelyik fél azt tapasztalja, hogy valaki megszegné az egyezséget, értesíti a másikat, és felelősségre vonják a törvényszegőt. Ezenkívül Meusebach háromezer dollár értékű ajándékot (takarókat, pamutvásznat, dohányt) ajánlott fel az indiánoknak azért cserébe, hogy beengedik a földmérőket a vadászterületeikre. A komancsok azt is kérték, hogy egy német telepes éljen velük, és közvetítőként működjön a fehérek és az indiánok között. Meusebach indián nevet is kapott a komancsoktól: vöröses szőke haja miatt Vörös Napnak hívták (*El Sol Colorado*). Az egyezmény az egyik első ilyen jellegű megállapodás volt a fehérek és az indiánok között, s jelentőségéhez az is hozzájárult, hogy egyik fél sem szegte meg.²²

²⁰ Fehrenbach: *Lone Star*, 294.

²¹ Morgenthaler: *The German Settlement of the Texas Hill Country*, 62–63., 95.

²² Morgenthaler: *The German Settlement of the Texas Hill Country*, 73–79., 84.; Fehrenbach: *Lone Star*, 294.; Haley: *Texas*, 123.

Az expedícióról részletes beszámolót olvashatunk a neves német természettudós, Ferdinand Roemer (1818–1891) tollából.²³ Eredetileg Solms-Braunfels hercegének biztatására érkezett Texasba, hogy tanulmányozza a vidék ásványkincseit, és térképet készítsen róla. A mindössze huszonnyolc éves fiatalember Alexander Humboldtól és a Berlieni Akadémiától is kapott anyagi támogatást az útjához, és másfél évet töltött az államban. Tudományos megfigyelései mellett fontosnak találta, hogy saját tapasztalatait, élményeit és a texasiak életét is megörökítse, aminek nyomán újabb német telepesek keltek útra és telepedtek le Texasban.

A *Texasi Német Bevándorlók Védelmére Létrehozott Egyesület* 1844 és 1846 között 7380 telepes Texasba költözését és letelepedését szervezte meg, azonban végül nem tudta kiheverni azokat a pénzügyi nehézségeket, amelyeket Solms-Braunfels herceg balsikerű szerződés kötése és túlzott kötelezettségvállalásai miatt elszenvedett, és 1847-ben csődöt jelentett.²⁴ John Meusebach azonban Texasban maradt, maga is gazdálkodásba kezdett, és beválasztották az állam szenátusába. Gondolkodását jól illusztrálja első előterjesztése, melyben azt kezdeményezte, hogy a texasi kormányzó beiktatási beszédét angolul, németül és spanyolul is tegyék közzé.²⁵

A német bevándorlók az *Egyesület* feloszlása után is folyamatosan érkeztek Texasba. A gazdasági nehézségek vagy társadalmi feszültségek miatt kivándorlók mellett 1848-at követően sokan hagyták el otthonaikat politikai okokból, köztük sok értelmiségi is. Az általuk létrehozott településeket „latin” kolóniáknak is nevezték, utalva klasszikus műveltségű alapítóikra.²⁶ Bár voltak olyanok is, akik beházasodtak a déli ültetvényesek családjába, a németek többsége inkább a kisebb, kevésbé jó minőségű földeken gazdálkodott kemény, szorgalmas munkával. Az első népszámlálást 1850-ben tartották Texasban. Ekkor az összlakosság 212 592 fő volt, közülük 154 034 fehér, köztük 30 000 német ajkú és 14 000 mexikói származású lakos. Az 1850-es évek közepére már 35 000 német telepedett le Texasban, és a mexikóiakat továbbra is megelőzve, az amerikaiak után a második legnagyobb etnikum lett az államban.²⁷

Ekkorra jelentős változás következett be Texas politikai helyzetében és hovatartozásában is. A sorozatos gazdasági válságok és a Texasi Köztársaság területének visszafoglalására irányuló mexikói fenyegetések miatt 1843 őszén tárgyalások kezdődtek a texasi és az amerikai kormányzat között a terület Unióhoz történő csatlakozásáról. Hosszas vitákat követően végül az amerikai kongresszus mindkét

²³ Roemer, Ferdinand von: *Texas, mit besonderer Rücksicht auf deutsche Auswanderung und die physischen Verhältnisse des Landes nach eigener Beobachtung geschildert. Mit einem naturwissenschaftlichen Anhang und einer topographisch-geognostischen Karte von Texas*. Bonn, 1849.

²⁴ Fehrenbach: *Lone Star*, 292., 294.; Morgenthaler: *The German Settlement of the Texas Hill Country*, 95.

²⁵ Morgenthaler: *The German Settlement of the Texas Hill Country*, 110–112.

²⁶ Fehrenbach: *Lone Star*, 295.

²⁷ Fehrenbach: *Lone Star*, 287.; Connor: *Texas*, 174.; Haley: *Texas*, 120.

háza az annexió mellett szavazott, és 1845. december 29-én Texas az USA 28. tagállama lett.²⁸

A texasi kormány a független köztársaság idején és az állami státusz elnyerését követően is minden eszközt felhasznált, hogy bevándorlókat vonzzon a területre. Ennek legfőbb oka az volt, hogy a vidék a spanyol és mexikói időszakhoz hasonlóan még mindig gyéren lakottnak számított, és folyamatos gazdasági válsággal küzdött, így jövője nagyban függött a népesség növekedésétől és a nagy mennyiségben rendelkezésre álló szabad földterület művelés alá vonásától. A Texasi Köztársaság 1836-ban elkészült alkotmánya minden családfő számára, aki már a területen élt, egy *league* és egy *labor*, vagyis több mint 4000 *acre* birtokot garantált a közföldről.²⁹ Igaz, ezt a területet meg is kellett volna művelni, de egy részét tovább is lehetett adni. Ezenkívül a törvény azon családfők számára, akik 1836 márciusa és 1837 októbere között költöztek Texasba, 1280 *acre* földet kínált. Ezt később 640 *acre*-re csökkentették, az azonban jó ideig nem volt feltétel, hogy a tulajdonos a birtokán lakjon, vagy művelni kezdje azt. Később háromévi egy helyben lakás lett a teljes jogú tulajdon feltétele.³⁰

Az állam célja ezzel az volt, hogy szabad birtokosok lakják, vagyis mindenki, aki szeretett volna, földbirtokhoz juthasson. Ennyiben a rendszer demokratikusnak is számított. A déli gazdaság azonban nagymértékben a rabszolgák munkájára épült, és a birtokok jelentős része ültetvényes vállalkozás lett. Az ültetvények átlagos mérete nem volt túl nagy, és intenzív munkával négy-öt rabszolga meg tudta művelni. Habár a gyapot ára gyakran változott, egy ültetvényesnek általában 5 centjébe került 1 font (vagyis 0,45 kg) gyapot előállítás, amit azután fontonként 10 centért tudott értékesíteni. Ha minden költséget levonta, egy év alatt körülbelül 3000–3500 dollár haszonra tudott szert tenni.³¹

Az állam ugyanakkor a kisbirtokosok jogait is védte, ami egy sajátos helyzetet, az ún. önkényes földfoglalók (*squatters*) jelenlétét legalizálta. Ha ugyanis valaki nem rendelkezett birtokjoggal, de a területre érkezését követően ún. önkényes földfoglalóként letelepedett, és művelés alá vont egy darab földet, később azt *acre*-önként 50 centért megvásárolhatta, maximum 320 *acre*-ös birtoknagyságig, az ottlakás és művelés jogán pedig már igényt formálhatott rá.³² A kormányzat fontosnak tartotta, hogy ezt az előjogot biztosítsa a kisgazdák számára egy olyan államban, ahol a nagybirtokrendszer volt domináns, és gyakori volt a földspekuláció is. Hasonlóképpen garantálta a kormány azoknak a veteránoknak a földhöz való jogát

²⁸ „*The Resolution Annexing Texas to the United States*”, *March 1, 1845*. In: Wallace–Vigness (eds.): *Documents of Texas History*, 146–147.; „*The Annexation Offer Accepted*”, *July 4, 1845*. In: Wallace–Vigness (eds.): *Documents of Texas History*, 148.; Connor: *Texas*, 155.; Haley: *Texas*, 131.

²⁹ „*The Constitution of the Republic of Texas*”, *March 17, 1836. General Provisions, Sec. 10*. In: Wallace–Vigness (eds.): *Documents of Texas History*, 104. 1 *league* = 4428 *acre* = 1798 *ha*, 1 *labor* = 177 *acre* = 72 *ha*.

³⁰ Fehrenbach: *Lone Star*, 281–283.

³¹ Nevin: *The Texans*, 160.

³² Ez a rendszer egészen 1889-ig működött, amikorra elfogytak Texas közföldjei.

is, akik a texasi függetlenségi háborúban vagy más fegyveres konfliktusban harcoltak.³³

A Texas középső és délnyugati részén letelepedett németek többségében kis- és közepes birtokon gazdálkodtak, ami persze ahhoz képest, hogy ekkoriban a német területeken sokan csak töredékteleken éltek, akkor is óriásinak számított, ha a 320 *acre*-ből csupán 10–15 *acre*-t, vagyis 4–6 hektárt tudtak ténylegesen birtokba venni. Intenzív földművelést folytattak, mivel az általuk benépesített dombvidék (*Hill Country*) karsztos talaja kevésbé volt termékeny. Kitartó munkával mégis jelentős gazdasági növekedést értek el. Egyes történészek szerint azonban ez nem volt jó döntés, hiszen olyan időszakban is ragaszkodtak az Európából magukkal vitt művelési módokhoz, amikor a szabad föld óriási mennyiségben állt rendelkezésre, és lehetőség lett volna extenzív földművelésre. Az ültetvényes gazdálkodás ráadásul sokkal rövidebb idő alatt jóval nagyobb haszonnal kecsegtetett volna. A németek többsége azonban nem akart változtatni az otthon megszokott intenzív művelési rendszeren, bár idővel alkalmazkodtak a texasi adottságokhoz. Így a búza és a rozs helyett ők is kukoricát kezdtek termesztani, és a hatalmas legelők által kínált lehetőségeket kihasználva felhagytak az istállózó állattartással, és marháikat szabadon legeltették.³⁴

Azok, akik nem kívántak mezőgazdasággal foglalkozni, a legtöbb esetben folytatták azt a mesterséget, amit hazájukban is űztek. Ez nagymértékben hozzájárult a városi kézművesipar fejlődéséhez New Braunfelsben, Fredericksburgben és a többi településen, s egyben az iparos és kereskedő réteg gyarapodásához is a nagyrészt agrárérdekeltségű texasi társadalomban. A kisgazdák, akiknek néhány *acre* földje és pár marhája volt, takarékosan éltek, de az általuk előállított termékeket bármikor el tudták cserélni olyan cikkekre (új eszközökre, szerszámokra, ruházatra stb.), amire nekik és családjuknak szükségük volt.³⁵

Az évek során sok mindenről beszélgettünk Sipos József Tanár Úrral – ha a folyosón vagy ebédnél találkoztunk, vagy épp a balatonboglári egyetemi üdülőben egy turnusban nyaraltunk, s a stégen ülve próbáltuk megváltani a világot. Mindig mesélt arról, épp mi foglalkoztatta, Romsics Ignáccal előző héten miről cseréltek eszmét, vagy épp milyen munkát végzett már el, és mi volt a következő feladat a dombrádi szőlőben, s mindig azt éreztem, a történetekből sosem fogyna ki. Nagyon sajnálom, hogy az emlékkötetbe készült írásomról már nem kérhetem ki a véleményét, de el tudom képzelni, erről is volna mit mondanía.

Kedves Tanár Úr! Mindig velünk leszel!

³³ Fehrenbach: *Lone Star*, 283.

³⁴ Fehrenbach: *Lone Star*, 293., 295.; Morgenthaler: *The German Settlement of the Texas Hill Country*, 92–93.

³⁵ Haley: *Texas*, 121–123.

Plantation Owners and Smallholders in the Republic of Texas – The First Colonies of the German Immigrants

On April 21, 1836 the Texas Army defeated the Mexican troops at the battle of San Jacinto and captured its commander-in-chief, Antonio López de Santa Anna. The Mexican president was forced to acknowledge the independence of the Texas Republic. During and after the war of independence thousands of Americans moved to Texas in search of economic opportunities. The number of European immigrants also started to grow. Among them the German settlers made up the largest ethnic group by the middle of the 19th century. This essay aims to examine the characteristics of the German colonies in Texas and analyze the role of Carl Solms-Braunfels and John O. Meusebach in the foundation of New Braunfels, Fredericksburg and other German settlements. To honor the memory of József Sipos and his research activity and teaching career, the emphasis is on the economic development of the state and the expansion of the plantation system and smallholder agriculture.